

NUTQ MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA INTERFAOL METODLARNING ROLI

Qurolova Mohira Adhamovna

Andijon davlat Pedagogika instituti, Boshlang'ich ta'lim metodikasi kafedrası o'qituvchisi

ARTICLE INFO.

Kalit so'zlar: nutq madaniyati, interfaol metodlar, o'quvchilar, dars jarayoni, ona tili darsi, fikr bildirish, ko'nikmalarni rivojlantirish.

Annotatsiya

Ushbu maqola nutq madaniyatini shakllantirishda interfaol metodlarning ahamiyatini o'rganishga bag'ishlangan. Interfaol metodlar o'quvchilarni dars jarayonida faol qatnashishga undaydi va ularda o'z fikrlarini erkin va ravon ifodalash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Maqolada interfaol metodlarning samaradorligi va ularni ona tili darslarida qo'llash bo'yicha amaliy tavsiyalar keltiriladi.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2024 LWAB.

Kirish

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida o'quvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirish muhim o'rin tutadi, chunki bu ko'nikma ularning fikrini ravon, aniq va mantiqiy ifodalashga yordam beradi. Nutq madaniyatining shakllanishi faqatgina grammatika va imlo qoidalarini o'zlashtirish bilangina cheklanmay, balki o'z fikrini to'g'ri ifodalash, tinglovchilar bilan samarali muloqot qilish kabi ko'nikmalarni o'z ichiga oladi. Ushbu jihatlar ayniqsa boshlang'ich sinflarda asosiy qadamlarni talab qiladi, chunki bu davrda o'quvchilarning asosiy nutqiy malakalari shakllanadi.

Nutq madaniyatini shakllantirishda interfaol metodlarning qo'llanilishi bu jarayonda juda samarali vosita hisoblanadi. Interfaol metodlar o'quvchilarni faol ishtirok etishga undab, ular o'rtasida ochiq muloqot va hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, bu usullar o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini kuchaytiradi, ularni o'z fikrlarini ochiq va erkin bildirishga o'rgatadi.

Mazkur maqola nutq madaniyatini shakllantirishda interfaol metodlarning roli, samaradorligi va ularni darslarda qanday qo'llash mumkinligini tahlil qiladi. Maqolada amaliy tavsiyalar ham berilib, ular yordamida ona tili darslarini yanada qiziqarli va samarali qilish mumkinligi ko'rsatib o'tiladi.

1. Nutq madaniyatining mohiyati va ahamiyati

Nutq madaniyati - bu odamning o'z fikrini aniq, izchil va ravon ifodalash qobiliyati bo'lib, insonning ta'lim va kundalik hayotidagi muvaffaqiyatiga katta ta'sir qiladi. Bu ko'nikma o'quvchilarga nafaqat grammatik jihatdan to'g'ri gapirish va yozishni, balki o'z fikrlarini mantiqiy tarzda taqdim etishni ham o'rgatadi. Nutq madaniyati yaxshi rivojlangan o'quvchi mustaqil fikrlash qobiliyatiga ega bo'ladi, shuningdek, tinglovchilar bilan samarali muloqot o'rnatishi va o'z fikrlarini tushunarli yetkazishi mumkin. Shu sababli, ta'lim jarayonida nutq madaniyatini shakllantirish katta ahamiyatga ega.

2. Interfaol metodlarning o'quv jarayonidagi o'rni

Interfaol metodlar – bu o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi faol muloqotni talab qiladigan, o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydigan usullardir. Bu metodlar orqali o'quvchilar faqatgina o'rgatuvchi emas, balki faol o'rganuvchi sifatida o'z rollarini his qiladilar. Interfaol metodlar, jumladan, guruhlarda ishlash, munozara o'tkazish, rolli o'yinlar, loyiha ishlari va mashqlar orqali o'quvchilar bir-biridan o'rganib, o'zaro tajriba almashadilar. Natijada, ularning nutqiy faoliyati va muloqotga kirishish ko'nikmalari rivojlanadi.

3. Nutq madaniyatini shakllantirishda interfaol metodlarning rolini tahlil qilish

Ona tili darslarida interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Misol uchun, **munozara** usuli o'quvchilarga o'z fikrlarini himoya qilish, dalillar keltirish va qarama-qarshi fikrlarni tinglash imkonini beradi. Bu orqali o'quvchilar nutq madaniyatining asosiy jihatlarini o'zlashtirib, muloqot jarayonida etiketga rioya qilishni o'rganadilar.

Guruh bo'lib ishlash usuli ham samarali hisoblanadi, chunki o'quvchilar guruhdagi boshqa a'zolar bilan o'z fikrlarini muhokama qilishadi, kelishuvga erishadilar va muammolarni birgalikda hal qilishga o'rganadilar. Bu esa ularni faol tinglovchi va tinglaganiga javob bera oluvchi shaxs sifatida shakllantiradi.

Rolli o'yinlar orqali esa o'quvchilar real hayotdagi muloqot holatlarini tasvirlab, turli vaziyatlarda qanday munosabat bildirish kerakligini mashq qilishadi. Bu usul ular uchun o'zini tanish va muloqotning ijtimoiy jihatlarini o'rganishda muhim vosita bo'ladi.

4. Interfaol metodlarni amalda qo'llash bo'yicha tavsiyalar

Ona tili darslarida nutq madaniyatini shakllantirish uchun quyidagi interfaol metodlarni qo'llash tavsiya etiladi:

- **“Klaster” usuli:** O'quvchilar o'z fikrlarini vizual tarzda tasvirlaydilar, bu esa ularning tasavvurlarini kengaytirib, fikrlar izchilligini ta'minlaydi.
- **“Muzokara” va “Fikrlar dueli”:** o'quvchilar bir mavzu bo'yicha ikki guruhga bo'linib, turli fikrlarni himoya qiladilar, bu orqali ularning muloqot madaniyati va fikr bildirish ko'nikmalari shakllanadi.
- **“Ijodiy yozish” mashqlari:** o'quvchilarning o'z fikrlarini yozma shaklda ifodalashlariga yordam berib, ularning yozma nutqini rivojlantiradi va o'z fikrlarini ifoda etishda yordam beradi.

5. Interfaol metodlarning o'quv natijalariga ta'siri

Amaliy kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning faolligini oshiradi, darsga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi va bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi. O'quvchilar bu usullar orqali o'z fikrlarini ravon ifodalashni o'rganadilar, fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradilar va muloqot madaniyatini shakllantiradilar. Shuningdek, interfaol metodlar orqali o'quvchilar dars davomida o'zaro hamkorlik qilish, kelishuvga erishish va muammolarni birgalikda hal qilish qobiliyatlarini rivojlantiradilar.

Maqolada keltirilgan yondashuvlar o'quvchilarning kelgusidagi ta'lim jarayonida hamda kundalik hayotida o'z fikrlarini to'g'ri ifoda etish va muloqotda madaniyatli bo'lishlariga zamin yaratadi.

Xulosa

Nutq madaniyatini shakllantirish o'quvchilarning o'z fikrlarini aniq, izchil va madaniyatli tarzda ifoda etishiga ko'maklashadi, bu esa ularning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Interfaol metodlar bu jarayonda o'quvchilarning bilim olish jarayoniga faol kirishishiga, o'zaro muloqot va fikr almashish malakalarini shakllantirishga yordam beradi. Ushbu metodlar o'quvchilarda mustaqil

fikrlash, boshqa odamlarning fikrini tinglash va hurmat qilish, muhokama qila olish kabi fazilatlarni rivojlantirish uchun qulay imkoniyat yaratadi.

Amaliy kuzatishlar shuni ko'rsatmoqdaki, ona tili darslarida interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni faol tinglovchi va suhbatdosh sifatida shakllantiradi. Rolli o'yinlar, guruhiy munozaralar, klaster va ijodiy yozish mashqlari kabi usullar o'quvchilarning o'z fikrlarini erkin ifoda etish, mantiqiy tahlil qilish va boshqalar bilan hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishda samarador ekanligi isbotlangan.

Xulosa qilib aytganda, interfaol metodlarni ona tili darslariga tatbiq qilish orqali o'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirish va ularning kelajakdagi muvaffaqiyatli muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytirish mumkin. Shu sababli, o'qituvchilar ushbu metodlardan keng foydalanib, o'quvchilarning nutqiy va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishda ularga yaqindan yordam berishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ahmedova, M. T. **O'quvchilarda nutq madaniyatini shakllantirish**. Toshkent: Fan, 2018. – Ushbu kitobda nutq madaniyatini rivojlantirish usullari va uning ahamiyati haqida keng yoritilgan.
2. Karimov, U. **Ta'lim jarayonida interfaol metodlarning qo'llanilishi**. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020. – Kitobda interfaol metodlar va ularning o'quvchilarning faoliyatiga ta'siri haqida batafsil ma'lumotlar berilgan.
3. Hasanov, I., & Sharipova, Z. **Ona tilini o'qitishda kommunikativ yondashuv**. O'qituvchi, Toshkent, 2019. – Ushbu asarda ona tili darslarida o'quvchilarning kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirish uchun yondashuvlar tahlil qilingan.
4. Ismoilova, F. **Boshlang'ich sinflarda nutq madaniyatini shakllantirishda innovatsion texnologiyalarning o'rni**. Jurnal "Pedagogika va innovatsiya", 2021, 3(5), 45-52. – Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutq madaniyatini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalarning ahamiyati tahlil qilingan.
5. Vygotsky, L. S. **Thought and Language**. Cambridge, MA: MIT Press, 1986. – Ushbu asarda o'quvchilarning fikrlash va nutq ko'nikmalarining rivojlanishi o'rtasidagi aloqalar haqida fundamental ma'lumotlar keltirilgan.
6. Xolmirzaev, A. **O'qitish jarayonida interfaol usullarni qo'llashning nazariy asoslari**. Ta'lim rivoji ilmiy jurnali, 2022, 5(1), 33-41. – Mazkur maqola o'quv jarayonida interfaol usullarni qo'llashning nazariy va amaliy jihatlarini yoritadi.
7. Johnsen, H., & Andersen, R. **Teaching Methods: Promoting Communication in Language Learning**. Scandinavian Journal of Educational Research, 2020, 64(4), 481-496. – Ushbu maqolada til o'rganishda kommunikativ metodlarning ahamiyati haqida nazariy va amaliy tavsiyalar berilgan.